

Veronika Skalecká

Procházky Pardubicemi

nastole

Procházky Pardubicemi

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihynastole.cz
www.albatrosmedia.cz

Veronika Skalecká

Procházky Pardubicemi – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Procházky Pardubicemi

© Veronika Skalecká, 2025
© Photos Tomáš Kubelka, 2025

ISBN tištěné verze 978-80-7448-342-4

ISBN e-knihy 978-80-7448-421-6 (1. zveřejnění, 2025) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-7448-422-3 (1. zveřejnění, 2025) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-7448-405-6 (1. zveřejnění, 2025) (ePDF)

OBSAH:

ZA ZELENÍ A VODOU	12
Není Bajkal jako Bajkal	14
V podzámčí	16
Oáza klidu Čičák	22
Po kom se jmenují Bubeníkovy sady	24
Oblíbený „Maťák“	25
Až do doby Pernštejnů	27
Kde cvičili vojáci	28
CENTRUM MĚSTA V RUKOU VELKÝCH ARCHITEKTŮ 20. STOLETÍ	30
Příští zastávka: Pardubice	32
Kulturní kino a nájemní domy	36
Věž z luxferů	38
Hra s arkýřem	40
Jede, jede poštovský panáček	41
Pasáž, která dýchá starými časy	43
Prvorepublikový g(G)randhotel	43
Gočárův chrám peněz	47
Stavba, která v sobě ukrývá unikátní mlýn	48
Bývalé sídlo nacistického gestapa	48
Působivá škola s ředitelskou vilou	50
Soudní síň, cely i vězeňská kuchyně	51
Most do srdce města	52
Mlýnský majestát	53
PO STOPÁCH SILVER A	58
Učitelka se srdcem na pravém místě	61
Byt učitele a herečky	62
Strážce vysílačky Libuše	62
Exponovaná Perneroва ulice	64
Neveselý příběh majitele hotelu Veselka	66
Místo, kde se zastřelil Alfréd Bartoš	68
Dětský lékař i obětavý pomocník	69
Tiskárna	70
Statečná Věra	70
Trest za lidskost? Smrt	71

Taťána a František	72
Nenápadný byt v pasáži	73
Kde sídlilo zlo	73
Jeden z mála, kdo přežil	74
Larischova vila a památník Zámeček	76
Poslední chvíle Valčíka a Potůčka	78
KOSTELY A HŘBITOVY	80
Z historie pohřbů žehem	82
Uprostřed hřbitova perníková chaloupka	83
Stěhování hřbitovů	85
Obyčejní i ti významní vedle sebe	85
Abychom nezapomněli...	86
Na památku rodiny Weinerových	87
Kostel sv. Jana a někdejší hřbitov pro všechny	90
Když se evangelíci konečně dočkali	94
Katolický chrám s hrobkou	95
Místo odpočinku Vojtěcha z Pernštejna	98
Zvonice, která budila vášně	99
Kde bývala botanická zahrada	102
Kostel i ochotnická divadelní scéna	104
Kostel zvaný Kostelíček	105
Kostel sv. Jiljí	107
HISTORICKÉ JÁDRO MĚSTA A ODKAZ PERNŠTEJNŮ	110
Pernštejnové a Pardubice	112
Stavím, stavím věž, po schodech tam běž	113
Pernštýnské náměstí	114
Kde bydlí knihy	115
Starostův dům	117
Malebný Mázhaus	117
Jonáš a velryba	119
Stará lékárna	120
Ulice jako z pohádky	121
Pozůstatky Pernštejnské strúhy	123
Náměstíčko, které bývalo bránou do města	124
Ulice „Za masnými krámy“	125
Rodová hrobka	127
Zámecká ulice	128

Příhrádek, který se osamostatnil	129
Nedobytný zámek	132
JEDINEČNÁ ARCHITEKTURA BOŽÍ DVOŘÁKA	138
Konzervátor a architekt	140
Dům s madonou	141
Dům pro notáře a dramatika	142
S výhledem na divadlo	145
Náhrada za historický dům	146
Občanská záložna	147
Školka Harryho Pottera?	148
Tajemná Kamenná vila	152
ZPÁTKY DO LAVIC! PO STOPÁCH STARÝCH ŠKOL	156
Někdejší škola u hřbitova	158
Obecná škola u Kostelíčka	158
Březinova tvrz	159
Za zdmi bývalého kláštera	159
Stará reálka	162
Staroměstská chlapecká měšťanská škola	164
Výuka dívek pro praktický život	165
Nová reálka	168
Novoměstské školy	170
Škola za Veselkou	170
Třetí novoměstská škola u kostela sv. Jana	171
Druhá novoměstská škola	173
Architekt a ředitel školy v jedné osobě	174
Poslední chvíle před cestou do Terezína...	178
PARDUBICE (POP)KULTURNÍ	182
Krychlič, nádraží a kino Sirius	184
Dukla (Vozovna), Višňovka a Burác	186
Saxana z Pardubic	191
Jas a Biohazard	192
Pištor, Gruša a Kabeš	195
Divadlo v pasáži	196
Posrpnový kabaret	197
Divadlo skryté v kostele	198
Rock club Ponorka	199

Chcete, aby příběh této skvělé knihy pokračoval i potom, co ji dočtete? Tak ji pusťte dál do světa! Vše potřebné se dozvíte na **www.restorio.cz**.

Albatros Media podporuje udržitelný rozvoj, který vrací použitým věcem smysl. On-line antikvariát Restorio vaše knihy odkoupí a zaplatí vám ihned – nečekáte, až se prodají. Získané peníze si můžete nechat, nebo si vyberete charitu, kterou jimi podpoříte. Vtom případě navýší Restorio částku o 20 %.

O Pardubicích – jejich historii i současnosti – vznikla už celá řada krásných publikací od významných autorů, odborníků. Je vůbec ještě místo pro další knihy? Věřím, že lidé, kteří mají Pardubice rádi tak jako já, se zájmem o dějiny města, jeho příběhy, architekturu a osobnosti, odpovědí, že ano. Každá kniha přináší pohled na město z trochu jiného úhlu, autor si vybírá témata podle svého uvážení, ta, která právě jemu připadají nejzajímavější nebo u nichž má pocit, že ještě nebyla dostatečně popsána.

Kniha, kterou držíte v ruce, je dalším malým příspěvkem k dějinám i současnosti města. O nich vám tentokrát bude text na následujících stránkách vyprávět coby váš průvodce městem. Publikace by totiž měla být společníkem při procházkách po Pardubicích. Čeká vás celkem osm tematických procházek, od nejstarších dob a odkazu Pernštejnů přes působení výsadku Silver A, architekturu Boží Dvořáka či staré školní budovy až po současné kulturní Pardubice. Ulice, stavby a další místa ve městě mají své vlastní unikátní příběhy, bez kterých by město nebylo takové, jak ho známe. Vydejte se tedy se mnou na procházku a nechte k sobě jednotlivá místa promlouvat.

Veronika Skalecká

01

ZA ZELENÍ A VODOU

začátek: Bajkal

konec: park Vinice

délka: 5,5 km

Parky většinou vnímáme jako místo pro relaxaci, cíl našich procházek za hezkého počasí. Pojdme si tentokrát při procházce pardubickými parky říct něco o jejich historii. Možná se na svůj oblíbený park začnete dívat jinýma očima.

-
1. Bajkal
 2. V podzámčí
 3. Čičák
 4. Bubeníkovy sady
 5. Matiční jezero
 6. Až do doby Pernštejnu
 7. Kde cvičili vojáci

Co by bylo město bez parků? Jen domy, silnice, beton, mezi tím tu a tam zasažený strom, kousek trávníku. To by nikomu nestačilo. Zeleň má na lidský organismus pozitivní vliv – dokáže snížit stres, v horkém létě poskytuje o několik stupňů chladnější prostředí než vydlážděné ulice města. Městské parky jsou důležitým činitelem kvalitního městského života: mají estetické, psychické i mikroklimatické působení. Poskytují také prostor pro trávení volného času, ať už při rodinných piknicích, romantických schůzkách, dětských hrách, sportu, či venčení psů. Už historicky byly přitom parky zamýšleny jednak jako místa prospěšná zdraví, jednak jako místa sociální interakce.

Člověk byl vždy součástí přírody. K přírodě se obracíme, když si potřebujeme odpočinout od ruchu měst. Městské parky jsou často nejbližším místem, kam můžeme za zelení vyrazit. Pojďme se proto společně podívat do největších pardubických parků a ve stínu stromů načerpat informace o historii těchto zelených oáz města.

Není Bajkal jako Bajkal

Naši procházku začneme v Polabinách. Jedná se o oblast podél Labe, konkrétně na jeho pravém břehu. A zajímá nás právě ta část u řeky, která naplňuje význam slova „polabiny“, dnes se totiž celá tato čtvrt' už dávno rozprostírá daleko od břehů řeky, podle které dostala jméno.

Území nynějšího sídliště Polabiny se dlouho nedařilo osídlit kvůli velké vlhkosti, nacházely se tu močály, slepá ramena Labe, tůně. Výstavba se tu plánovala už před druhou světovou válkou, ale válka projekt pozastavila. Pak bylo třeba zregulovat koryto řeky, aby se zamezilo každoročním záplavám. Projekt sídliště Polabiny byl nakonec vyprojektován architektky **Janem Krásným** a **Milošem Návesníkem** v duchu socialistického realismu. Roku 1960 začala stavba a Pardubice tím učinily historicky nejvýznamnější krok ve svém rozvoji – překročily Labe na pravý břeh. Už v srpnu roku 1962 tu pak našli svůj domov obyvatelé v prvních 36 bytech, do nichž byla elektřina připojena jen provizorně.

Ale vraťme se zpátky do oblasti podél Labe, kde začíná naše procházka po pardubických parcích, konkrétně u vodní nádrže **Bajkal**. Bajkal? Opravdu? Že by se známé nejstarší a nehlubší jezero na světě nacházelo právě v Pardubicích? Kdepak, jedná se jen o shodu jmen. Bajkal, který leží v místní části Polabiny, je proti ruskému vodnímu gigantu malinký, rozlohu má pouze 2 hektary.

Pardubický Bajkal je pozůstatkem po těžbě podloží v letech 1989–1990, kdy vyrůstala přilehlá polabinská čtvrt'. Jezero se nachází pod ulicí Hradeckou, mezi mostem

Tyršovy sady v současnosti

Pavla Wonky a křižovatkou Hradecké ulice s Bělehradskou. V těsné blízkosti jezera se vine revitalizované mrtvé rameno Labe (nebo také Labiště či Staré Labe). To je původní meandr řeky Labe, jenž vznikl při regulaci toku na začátku 20. století a má celkovou délku 1152 metrů. V rákosí „starého Labe“ hnízdí početné hejno labutí, které můžeme často vidět na hladině Bajkalu.

V Polabinách najdeme také psí park.

Na jih od jezera Bajkal se od zastavěné části Polabin až po břeh Labe rozprostírá velký park. Tato rozlehlá oblast zeleně byla dlouho neudržována, dnes už je ale park upravený a je oblíbeným cílem procházek či sportu pro lidi z širokého okolí. V létě park láká především na letní kino. U hlavní pěší trasy parku se nachází pískovcová volná plastika od **Dobromila Zahradníka** s názvem **Pěsti a květy** (původní název byl Odboj nebo také Boj proti fašismu). Pochází z roku 1980 a společně se Zahradníkem na něm pracovali také kamenosochaři **František Pleskot** a **Karel Vaněk**. Plastiku tvoří dvojice bloků na soklech: na vyšším soklu je abstraktní kompozice s motivem pěsti, na menším je motiv drobných květů.

V podzámčí

Z polabinského parku zamíříme přes **most Pavla Wonky** směrem do centra města. Most Pavla Wonky, pojmenovaný po politickém vězni komunistického režimu, který zemřel roku 1988 ve vězení, byl otevřen v roce 1960. V době, kdy se plánovala výstavba sídliště Polabiny, se tehdejší jediné spojení břehů ve městě – starý Labský most (stál v místě dnešního zdymadla) – ukázalo jako nedostatečné. Most Československo-sovětského přátelství, jak se jmenoval do roku 1990, byl v době svého otevření nejším mostem v Československu.

Hned za mostem se vydáme doleva, zadem kolem zimního stadionu po nábřeží Václava Havla a dostaneme se k severní části **Tyršových sadů**, pravděpodobně nejnavštěvovanějšímu parku v Pardubicích. Však se také nachází v samotném srdci města. Uprostřed parku je usazen zámek, obklopený vysokými zámeckými valy, v blízkosti je také kostel sv. Bartoloměje, Zelená brána a Pernštýnské náměstí. Tyršovy sady mají důležitou roli „zelených plic“ centra města, které zatěžuje stále hustší dopravní provoz.

Pojďme se podívat do historie podzámeckého parku, který tvoří živou součást dějin Pardubic.

Oblast dnešních Tyršových sadů byla před sto lety zámeckými loukami. Park byl založen až v roce 1930, kdy bylo místo vybráno jako výstaviště pro **Celostátní výstavu tělesné výchovy a sportu**, která se v Pardubicích konala o rok později. V září 1932 byl park pojmenován po národním obrozenci, zakladateli Sokola a historkovi umění **Miroslavu Tyršovi**. Ale zpátky ke zmíněné výstavě – právě ta je asi nejvýznamnější událostí, která se v Tyršových sadech kdy konala. Ostatně bez ní by Tyršovy sady nevznikly – anebo nakonec vznikly, ale jindy a za jiných okolností. Park byl tehdy navržen zahradním architektem **Václavem Vetešníkem**. Tomu dovolil už v roce 1927 Musejní spolek (tehdejší vlastník zámku a přilehlých prostranství), aby na menší části pozemků zřídil pokusnou zahradu pro pěstování jiřinek v Československu. Podle těchto květin se pak v Pardubicích parku říkalo „Jiřinky“. U příležitosti výstavy nechal Vetešník v parku vysadit na tisíce růží a dalších květin.

Aby vůbec bylo možné na mokřinatém území začít stavět výstavní pavilony, vojáci pardubického železničního pluku zpevnili terén zatlučením 3 600 dřevěných pilotů. Kromě toho se muselo vybudovat odvodnění a navézt stovky kubíků zeminy. Pak už se mohlo začít s výstavbou výstaviště.

Kdybyste viděli Tyršovy sady v době konání této velkolepé výstavy, ani by vás nenapadlo, že se jedná o park v centru Pardubic, který přece tak dobře znáte.

Prostor zaplnily výstavní bílé pavilony a lidé celý výjev nazvali „bílou pohádkou“. Pavilony projektovali architekti **Karel Řepa** a **Ferdinand Potůček**. Našli byste mezi nimi i Baťův pavilon, do kterého návštěvníky lákala nejen módní obuv, ale také podávaná studená voda (pitná voda na výstavě byla totiž spíš teplá, to kvůli potrubí položenému mělce pod povrchem) – Tomáš Baťa na výstavu pořídil automatické chlazení vody a opět potvrdil své heslo „Náš zákazník – náš pán“. Dále tu byl třeba hudební pavilon, letecký pavilon, pavilon bohdanečských lázní (ten byl po ukončení výstavy převezen do bohdanečského lázeňského parku a jako jediný se zachoval do dnešních dnů), pavilon města Pardubic či Autopavilon, kde byly předváděny nejmodernější ukázky tehdejšího motorismu. Na výstavišti byl také lunapark, v němž byla velká výstava krokodýlů a dalších mořských živočichů z Akvária mořských zvířat v Hamburku.

Během výstavy byl také slavnostně uveden do provozu letní sportovní stadion, postavený vedle Tyršových sadů rovněž podle projektu Řepy a Potůčka. Stadion měl na tehdejší dobu nejmodernější klopenou cyklistickou dráhu. Jeho provoz byl zahájen dětským dnem, na jehož začátku děti na trávníku vytvořily sestavu do písmen TGM. Celé akci totiž přihlížel prezident republiky. První fotbalový zápas se tu odehrál jen o několik dní později – stadion při něm hostil amatérské reprezentační týmy Československa a Maďarska a zápas skončil 3:0 pro domácí. Zápas se vysílal také rozhlasem

Tyršovy sady v roce 1931 (zdroj: archiv VČM)

a komentoval ho známý sportovní komentátor **Josef Laufer**, zakladatel české rozhlasové sportovní žurnalistiky.

Výstavu dne 31. května 1931 slavnostně zahájil prezident republiky **T. G. Masaryk** a ve svém projevu mimo jiné řekl: „*Pardubice, vím, mají svou tradici sportování. Máte tu hrob jednoho z prvních letců. Pokračujte v této tradici a buďte živým příkladem svému bližšímu okolí a ostatním městům republiky.*“

Výstavu do jejího ukončení dne 4. října navštívil téměř milion návštěvníků, dalších téměř tři sta tisíc diváků zhlédlo doprovodné sportovní akce na stadionu a dostihovém závodisti (mimochodem, Pardubice v té době měly 30 tisíc obyvatel, s nejbližším okolím 36 tisíc). Generálním ředitelem výstavy byl tehdy **Egon Winternitz**, který společně se svým bratrem nechal vybudovat Winternitzovy mlýny (dnešní Automatické mlýny).

Dnes už bohužel z původní výstavby pro výstavu nic nezůstalo. Většina dočasných pavilonů po skončení výstavy zmizela, zůstalo jen několik hlavních budov, které se využívaly ještě v dalších desetiletích: Autopavilon, Rotunda a oblíbená kavárna U Jezírka. Ani z těchto staveb už v parku nic nenajdete, jako poslední se likvidovala kavárna U jezírka v roce 1977. Po roce 1948 byly koncem srpna v Tyršových sadech pravidelně pořádány Letní mírové slavnosti.

Předposlední větší úprava sadů proběhla v letech 1967–1971 podle projektu **Květoslava Vaňka**.

V roce 2002 Pardubice vyhlásily veřejnou urbanisticko-architektonickou soutěž na řešení Tyršových sadů, které dlouhodobě chátraly. V letech 2014–2015 proběhla rozsáhlá revitalizace do současné podoby parku podle návrhu architektů **Tomáše Jiráňka** a **Marka Lehmana**: přibýly herní prvky pro děti, u hlavního schodišťového vstupu ze Sukovy třídy pak dvoupodlažní parková kavárna (na místě bývalých skladů Služeb města Pardubice). Práce těchto architektů byla oceněna jako Park roku 2019.

Dnes jsou Tyršovy sady reprezentativním městským parkem, plným vzrostlých stromů a upravených záhonů a trávníků. Cesty vyzývají k procházkám... I naše kroky se jednou z cest vydají, povedou od severního vstupu směrem k centru města po hlavní promenádě, která je tvořena hladkým betonem a dřevem a z níž se jako hadi klikatí cesty menší, mlatové. Podél promenády jsou ve stínu stromů relaxační zóny pro děti i dospělé, dřevěné a lanové prvky jsou příjemným doplněním o další funkce parku.

Když se po promenádě přiblížíme až ke kavárně, máme dobrý výhled na **vilu Josefa Sochora**, která stojí v ulici U Stadionu. Projekt na vilu zadal v roce 1916 tehdejší starosta Pardubic Josef Sochor svému bratranci, architektovi **Eduardu Sochorovi**. Vila byla dokončena v roce 1919, v roce 1924 ji manželé Sochorovi prodali Josefu Vodákovi, od té doby se pro ni vžil název Vodákova vila, přestože ve 30. letech už

měla zase jiné vlastníky a po roce 1948 byla zestátněna. Po celou druhou polovinu 20. století tu pak sídlil regionální rozhlas.

Pokračujeme Tyršovými sady kolem kavárny podél Sukovy třídy, na kterou z protější strany ulice shlíží rozložitá tmavá budova, **Dům hudby**. Ta vznikla na počátku 80. let podle návrhu architekta **Jana Třeštíka** jako sídlo okresního výboru KSČ a SSM. Po roce 1989 se do něj přestěhovala konzervatoř a základní umělecká škola a ve velkém sálu se konají koncerty Komorní filharmonie Pardubice.

Během chvilky dojdeme k soše nazvané **Mateřství**. Název není žádnou metaforou, na soklu totiž vidíme sochu matky v životní velikosti, která kojí dítě. Původní název plastiky od **Štěpána Kotrby** byl však *Mír* a vznikla na objednávku při revitalizaci sídliště Karlovina. Do Tyršových sadů byla socha usazena v roce 1983, a to do míst v blízkosti hlavního schodiště do parku. Na současné místo byla přesunuta během poslední revitalizace parku.

Kousek od sochy *Mateřství*, u vstupu do Tyršových sadů z náměstí Republiky, se nachází nejkontroverznější pardubický památník: **Osvobození – pomník Rudarmějce**. Památník byl odhalen roku 1957 a jeho autorem je rodák z nedalekých Holic, sochař **Josef Malejovský**. Ten díky své politické angažovanosti a tvorbě v duchu dobou preferovaného socialistického realismu dostával velké množství zakázek na umělecká díla do veřejného prostoru. Vývoj pomníku je zajímavý: původně měl mít podobu dvojsoš J. V. Stalina a K. Gottwalda a jeho základní kámen byl položen na výročí Stalinových narozenin v roce 1952. Jenže v roce 1956 došlo ke kritice Stalinova kultu, a tak původní koncept nahradila postava rudarmějce a doprovodných pionýrů. Na soklu pomníku najdeme nápis „Na památku padlým ve 2. světové válce 1939–1945“.

V posledních letech se vedou diskuze o tom, zda památník, který nemá výraznou umělecko-historickou hodnotu, nepřesunout na jiné, méně exponované místo ve městě.

Od památníku *Osvobození* se vydáme podél zámeckých valů dál, k jejich východní straně. Právě v těchto místech, na louce mezi zámek a zadními trakty domů Kostelní ulice, bylo od konce 70. let 19. století první městské kluziště. Provozoval ho zábavní odbor Sokola. Pořadatelé vždy před začátkem sezony zahradili průtok stružky, která tudy tekla, dolík se zaplnil a v zimě zamrzl. Kluziště pod zámek bylo velmi oblíbené, o nedělích tu hrávala městská dechovka a pořádaly se různé zábavní akce. Takto se tu o zimách bruslilo až do 30. let 20. století.

Projdeme kolem vstupu do zámeckého komplexu a dostaneme se do ulice **Pod Zámkem**. V těchto místech se Tyršovy sady proměňují z živého a typicky relaxačního městského parku v park přírodní, tvořený vodním biotopem obklopeným kvetoucí loukou. Současná podoba této části parku vznikla rovněž během poslední velké revitalizace v letech 2014–2015 a navazuje na historickou podobu prostoru mezi starými Pardubicemi a Labem. Podél cesty Pod Zámkem protéká parkem potok a za podzámeckým mostem v prostoru mezi valy a Příhrádkem se rozlévá do volné louky a vytváří mokřadní luční nivu. Na louce žijí chránění živočichové, biotop je zase domovem ryb, obojživelníků a vodních ptáků. Potok, do kterého je přiváděna voda z labského nadjezí pomocí více než 30 metrů dlouhého potrubí, je navíc hlavním přívodem závlahové vody do celého parku. Přes potok vedou tři ocelové lávky, které nám umožňují sledovat čínorodý život v biotopu.

Dílo Štěpána Kotrby a ztracený Lenin

V Pardubicích najdeme i další sochy Štěpána Kotrby: společně s Marií Kotrbovou vytvořil plastiku Slunce na nábřeží Závodu míru, na sídlišti Dubina pak najdeme trojici soch Slunce, Vzduch a Voda. Plastiky stylově patří do proudu oficiálního realismu 70. a 80. let 20. století. Společně s architektem Františkem Příborským a kovolijcem Josefem Bursíkem vytvořil Kotrba bustu Bedřicha Smetany, která stojí na Smetanově náměstí za Východočeským divadlem. Mimochodem, původní nápad na postavení pomníku slavnému skladateli vznikl už v meziválečné době. Současný pomník s bronzovou bustou slavného skladatele byl na Smetanově náměstí odhalen 15. září 1979. V roce 2004 během celkové rekonstrukce náměstí byla za Smetanovou bustou postavena stěna z nazelenalého skla. Štěpán Kotrba byl také autorem bronzové sochy V. I. Lenina, která byla odhalena v 70. letech na tehdejším náměstí Osvobození (dnešní náměstí Republiky) vedle divadla. Socha byla v roce 1990 odstraněna a dnes nikdo netuší, kam se poděla. Doslova se po ní slehla zem.